

MỘT SỐ BIỆN PHÁP GIÁO DỤC Ý THỨC VÀ NĂNG LỰC HÀNH ĐỘNG BẢO VỆ MÔI TRƯỜNG CHO TRẺ MẦM NON

Vũ Thị Hà Giang
Trường Đại học Nghệ An

Tóm tắt: Hiện nay, vấn đề ô nhiễm và suy thoái môi trường đang diễn ra nghiêm trọng trên phạm vi toàn cầu, trở thành thách thức lớn đến thúc đẩy sự phát triển bền vững của nhân loại. Trước thực trạng đó, nhiều quốc gia đã phát triển các giải pháp bảo vệ môi trường, trong đó giáo dục ý thức bảo vệ môi trường được xem là nhiệm vụ chiến lược, mang tính nền tảng và lâu dài. Tại Việt Nam, công tác giáo dục bảo vệ môi trường ngày càng được chú ý và tích hợp trong chương trình giảng dạy của tất cả các cấp học, với cấp học mầm non càng có ý nghĩa quan trọng, bởi đây là giai đoạn hình thành những nhận thức và thói quen đầu tiên của trẻ về thế giới xung quanh. Việc giáo dục cho trẻ ý thức và hành vi bảo vệ môi trường không chỉ giúp các em phát triển năng lực nhận thức mà còn tạo nền tảng cho thái độ, giá trị và kỹ năng sống tích cực ở các giai đoạn sau này.

Từ khóa: Ô nhiễm môi trường, phát triển bền vững, bảo vệ môi trường, giáo dục, tích hợp, chương trình giảng dạy, năng lực, ý thức, hành vi.

SOME MEASURES TO EDUCATE AWARENESS AND ABILITY TO ACT TO PROTECT THE ENVIRONMENT FOR PRESCHOOL CHILDREN

Abstract: Nowadays, the problem of environmental pollution and degradation is taking place seriously on a global scale, becoming a major challenge to promote sustainable development of mankind. Faced with this situation, many countries have developed solutions to protect the environment, in which educating environmental awareness is considered a strategic, fundamental and long-term task. In Vietnam, environmental education is increasingly being paid attention to and integrated into the curriculum of all levels of education, with preschool education being of particular importance, as this is the stage where children form their first perceptions and habits about the world around them. Educating children about environmental awareness and behavior not only helps them develop their cognitive abilities but also lays the foundation for positive attitudes, values and life skills in later stages.

Keywords: Environmental pollution, sustainable development, environmental protection, education, Integration, curriculum, competence, awareness, behavior.

Nhận bài: 22/09/2025

Phản biện: 22/10/2025

Duyệt đăng: 26/10/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong chương trình Giáo dục Mầm non, nội dung giáo dục bảo vệ môi trường đối với lứa tuổi mẫu giáo được đưa vào theo hướng tích hợp, lồng ghép các chủ đề, tổ chức thông qua các hoạt động giáo dục (học tập, vui chơi, tham quan, sinh hoạt hằng ngày, ngoài trời) nhằm hướng đến sự hình thành ở trẻ một số biểu tượng về giá trị của môi trường, sự tác động qua lại giữa con người với môi trường và giúp trẻ có được thái độ và hành vi bảo vệ môi trường. Giáo dục bảo vệ môi trường cho trẻ lứa tuổi mầm non nhằm bảo vệ sức khỏe và đảm bảo sự tăng trưởng lành mạnh cho cơ thể trẻ, cung cấp và hình thành cho trẻ những hiểu biết đơn giản về cơ thể, về môi trường sống của bản thân nói riêng và con người nói chung, biết giữ gìn sức khỏe bản thân, có hành vi ứng xử phù hợp để bảo vệ môi trường sống thân thiện với môi trường nhằm đảm bảo phát triển cân đối, hài hòa về thể chất và trí tuệ. Do đó, việc giáo dục bảo vệ môi trường cho trẻ em khi còn nhỏ có ý nghĩa hết sức quan trọng. Thông qua quá trình này, trẻ

được trải nghiệm, khám phá, tiếp cận với môi trường xung quanh dưới nhiều hình thức đa dạng theo phương châm “*học mà chơi, chơi mà học*” là phương pháp giáo dục bảo vệ môi trường có hiệu quả phù hợp với đặc điểm lứa tuổi này. Trên thực tế, việc giáo dục bảo vệ môi trường cho trẻ ở các trường mầm non hiện nay chưa thực sự được chú trọng. Các biện pháp giáo dục bảo vệ môi trường cho trẻ chưa được áp dụng thích hợp. Cơ sở vật chất để dành cho việc giáo dục bảo vệ môi trường còn thiếu thốn và các hoạt động giáo dục còn hạn chế.

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

2.1. Khái niệm về giáo dục môi trường

Giáo dục bảo vệ môi trường là một công cụ nhằm thúc đẩy những thái độ tích cực đối với môi trường, đồng thời cung cấp các kỹ năng giúp con người có thể phân tích và đưa ra những quyết định sáng suốt về cách ứng xử của mình với môi trường.

Có nhiều định nghĩa về giáo dục môi trường, tuy nhiên các khái niệm giáo dục môi trường đều có điểm chung là quá trình thường xuyên làm cho

người học có thái độ quan tâm, có trách nhiệm và hành động cụ thể để giải quyết các vấn đề về môi trường. Có thể sử dụng khái niệm giáo dục môi trường sau đây:

“Giáo dục môi trường là quá trình nhằm phát triển ở người học sự hiểu biết và quan tâm đến những vấn đề môi trường, bao gồm kiến thức, thái độ, hành vi, trách nhiệm để tự mình và cùng tập thể đưa ra các giải pháp nhằm giải quyết các vấn đề môi trường trước mắt cũng như lâu dài” (Bộ GD&ĐT/Chương trình phát triển Liên Hợp Quốc, 1998).

Giáo dục môi trường là một quá trình cần được tiến hành ngay từ khi con người biết nhận thức về môi trường. Quá trình này được bắt đầu từ lứa tuổi mầm non và được tiếp tục trong những năm học phổ thông cũng như sau này trong suốt cuộc đời. Giáo dục môi trường là sự nghiệp chung của toàn nhân loại, gắn liền với trách nhiệm của mỗi quốc gia, mỗi con người cụ thể, đòi hỏi họ phải tích cực đưa ra những phương pháp bảo vệ môi trường sống.

2.2. Giáo dục ý thức bảo vệ môi trường cho trẻ mầm non

Giáo dục mầm non nằm trong hệ thống giáo dục quốc dân, là cơ sở quan trọng đặt nền móng ban đầu cho việc hình thành nhân cách con người. Trong giai đoạn này trẻ phát triển rất nhanh về mặt thể chất, nhận thức, tình cảm. Các mối quan hệ xã hội, những nét tính cách phẩm chất và các năng lực chung, ... Vì vậy việc giáo dục ý thức bảo vệ môi trường từ lứa tuổi mầm non là hết sức quan trọng và cần thiết. Người giáo viên mầm non cần hiểu được tầm quan trọng của việc giáo dục ý thức bảo vệ môi trường cho trẻ mầm non và nắm bắt được sự phát triển tâm sinh lý của trẻ ở lứa tuổi này để áp dụng các biện pháp đem lại hiệu quả cao.

Giáo dục bảo vệ môi trường cho trẻ trong trường mầm non cần đạt được những mục đích sau:

- + Giúp trẻ hiểu được tầm quan trọng, vai trò của môi trường đối với đời sống con người.
- + Trang bị cho trẻ một số hiểu biết về môi trường, mối quan hệ giữa con người và môi trường sống, các biện pháp để bảo vệ môi trường xung quanh nhằm bảo vệ sức khỏe và đảm bảo sự tăng trưởng lành mạnh cho cơ thể trẻ.
- + Trẻ bước đầu có khả năng tham gia các hoạt động bảo vệ môi trường phù hợp với lứa tuổi (trồng, chăm sóc cây; làm cho môi trường xanh sạch đẹp).

+ Trẻ sống tiết kiệm ngăn nắp, vệ sinh, chia sẻ, hợp tác.

+ Dạy trẻ một số kỹ năng đơn giản để bảo vệ, chăm sóc môi trường sống ở gia đình, trường lớp và cộng đồng.

+ Hình thành ở trẻ tình cảm, thái độ, hành vi tích cực đối với môi trường: Yêu quý, bảo vệ, chăm sóc giữ gìn môi trường.

Giáo dục bảo vệ môi trường nhằm giúp cho trẻ bước đầu hiểu và hình thành, phát triển những thói quen, hành vi ứng xử văn hóa, thân thiện với môi trường. Bồi dưỡng tình yêu thiên nhiên, những cảm xúc, hình thành ở trẻ thói quen, kỹ năng sống bảo vệ môi trường.

2.3. Yếu tố ảnh hưởng đến giáo dục ý thức bảo vệ môi trường cho trẻ mầm non

*** Yếu tố chủ quan**

Giáo viên chưa được trang bị đầy đủ kiến thức về giáo dục bảo vệ môi trường, thiếu tài liệu hướng dẫn nên vẫn còn lúng túng trong việc lựa chọn và sử dụng phương pháp thích hợp dẫn tới hiệu quả của việc giáo dục ý thức bảo vệ môi trường cho trẻ đạt hiệu quả không cao. Do đặc điểm phát triển tâm lý, đa số trẻ ở lứa tuổi này chưa ý thức được hành động của mình. Mà nếu có ý thức thì sự ý thức đó chưa chủ động, trẻ không thật sự tập trung, chú ý vào các hoạt động và còn thờ ơ với môi trường, lời nói và hành động của trẻ không trùng nhau. Số lượng trẻ trong lớp nếu quá đông cũng sẽ gây ảnh hưởng đến chất lượng giáo dục ý thức bảo vệ môi trường do giáo viên khó có thể tiếp cận, quan sát và giáo dục trẻ.

*** Yếu tố khách quan**

Cơ sở vật chất (các đồ dùng dạy học) cũng là một yếu tố quan trọng trong quá trình tổ chức giáo dục bảo vệ môi trường cho trẻ. Những băng đĩa, truyện tranh, trò chơi lắp ghép, lô tô, khu sinh vật cảnh... sẽ làm tăng hiệu quả trong quá trình giáo dục môi trường đối với trẻ. Nhờ vào quá trình được thực hành, trẻ sẽ càng ghi nhớ được những tri thức về môi trường cũng như hình thành ở trẻ những thói quen, kỹ năng ban đầu biết sống thân thiện, gần gũi với môi trường. Tuy nhiên ở hầu hết các trường mầm non hiện nay, cơ sở vật chất chưa đáp ứng được yêu cầu của quá trình giáo dục, nhất là quá trình thực hành giáo dục bảo vệ môi trường của trẻ.

2.4. Một số biện pháp giáo dục ý thức và năng lực hành động bảo vệ môi trường cho trẻ mầm non.

2.4.1. Hình thành ở trẻ ý thức, thái độ, tình cảm tích cực đối với môi trường

Hình thành ý thức, thái độ bảo vệ môi trường là một trong những nhiệm vụ quan trọng được tiến hành có kế hoạch, chiến lược cụ thể để phát triển toàn diện nhân cách trẻ, nó được lồng ghép vào các hoạt động hằng ngày, tạo điều kiện để trẻ được trải nghiệm những vốn sống của bản thân. Dù ở bất kỳ hoạt động nào, ở trường mầm non, cô giáo có vai trò đặc biệt quan trọng, không chỉ là người tổ chức hướng dẫn các hoạt động mà còn là người nuôi dưỡng, chăm sóc, giáo dục trẻ. Cô giáo là người quyết định toàn bộ quá trình hoạt động sáng tạo của trẻ. Chính vì vậy, hình thành ý thức, thái độ tình cảm của trẻ với môi trường cô giáo cần chú ý những vấn đề sau:

- Cung cấp cho trẻ một số hiểu biết về môi trường tự nhiên và xã hội (thế giới động vật, thực vật, các hiện tượng tự nhiên, gia đình, bản thân, trường mầm non, một số nghề trong xã hội, các phương tiện giao thông...) từ đó giáo dục ở trẻ một số kỹ năng hành động phù hợp. Thái độ tích cực chăm sóc, bảo vệ môi trường và có tình cảm tốt với môi trường.

- Giáo dục trẻ bằng các việc làm cụ thể như chăm sóc bản thân, chăm sóc gia đình, vật nuôi, cây trồng... tạo mối quan hệ gần gũi, thân thiết giữa con người với con người, giữa con người với thiên nhiên từ đó trẻ có thái độ, hành vi ứng xử đúng đắn và quan tâm đến môi trường hơn.

- Để có hiệu quả tích hợp giáo dục bảo vệ môi trường cho trẻ ở trường mầm non thì cô giáo cần phải có sự đầu tư về thời gian, công sức và trí tuệ để nghiên cứu các hoạt động giáo dục để tích hợp nội dung hợp lý, xây dựng các tình huống, hệ thống các câu hỏi và xác định những kiến thức, kỹ năng, thái độ cần hình thành cho trẻ.

2.4.2. Tạo các tình huống giả định có vấn đề để trẻ xử lý

Đây là một hoạt động thực hành, giáo viên có thể đưa ra các tình huống giả định khác nhau có thể xảy ra trong thực tiễn hoặc tận dụng các tình huống thực đang xảy ra để yêu cầu trẻ giải quyết. Trong khi trò chuyện với trẻ giáo viên đưa ra những tình huống giả định có tính chất bảo vệ môi trường như:

- Khi thấy vòi nước đang chảy tràn ra ngoài các con sẽ làm như thế nào? Tại sao?

- Khi qua những nơi có nhiều khói bụi các con sẽ làm gì? Vì sao?

- Nếu con thấy một bạn sau khi ăn không bỏ rác vào thùng mà vứt ra sân trường con sẽ làm gì?...

Ngoài ra luôn tận dụng các tình huống xảy ra trong lớp học để giáo dục bảo vệ môi trường cho trẻ chẳng hạn như: Trong giờ tạo hình có giấy thủ công vụn ra lớp; Khi đồ chơi, đồ dùng có bụi bẩn; Trong khi ăn có cơm rơi vãi...

Bên cạnh đó thường xuyên sử dụng tranh ảnh, câu chuyện có tình huống để trẻ tự suy nghĩ và giải quyết.

2.4.3. Tái sử dụng các nguyên liệu từ phế thải làm đồ dùng, đồ chơi cho trẻ

Tìm kiếm, lựa chọn những mẫu đồ dùng, đồ chơi đơn giản được tận dụng từ nguyên vật liệu phế thải để làm đồ dùng, đồ chơi cho trẻ và hướng dẫn trẻ làm cùng cô. Suu tầm thêm các mẫu đồ chơi trên mạng internet, sách báo, tạp chí, tập san... để làm phong phú “Ngân hàng” đồ chơi trong lớp cho trẻ. Từ đó không chỉ tạo sự hứng thú cho trẻ khi được khám phá các loại nguyên vật liệu và tự tay mình làm những món đồ chơi mình thích giúp nâng cao hiệu quả giờ học. Trẻ hiểu được việc làm của mình, của cô đã tiết kiệm được nhiều nguyên vật liệu, góp phần giảm bớt đi lượng rác thải rất lớn đang thải ra bên ngoài môi trường và cùng tham gia bảo vệ môi trường.

2.4.4. Ứng dụng công nghệ thông tin trong giáo dục bảo vệ môi trường

Trong thời kỳ công nghệ thông tin phát triển như vũ bão việc ứng dụng công nghệ thông tin vào công tác giảng dạy là vô cùng cần thiết và quan trọng, sử dụng công nghệ thông tin giúp cho trẻ có tư duy trực tiếp để phát huy tính tích cực, ham hiểu biết của trẻ giúp trẻ càng hứng thú bao nhiêu thì kết quả thu được càng lớn. Nếu lựa chọn đề tài để dạy trẻ trên mọi tiết học mà chỉ có tranh ảnh không thì trẻ rất dễ nhàm chán, chất lượng trẻ chắc chắn sẽ không cao. Vì vậy mà đòi hỏi người giáo viên phải sử dụng các hiệu ứng, các phần mềm máy tính để trình chiếu cho trẻ xem các hình ảnh, các video clip, trò chơi có nội dung giáo dục bảo vệ môi trường. Đây là phương tiện dạy học vô cùng hấp dẫn với trẻ nhỏ, nó giúp truyền tải kiến thức đối với trẻ một cách sống động, gần gũi, dễ hiểu. Suu tầm các tranh ảnh, các băng hình có nội dung giáo dục bảo vệ môi trường vào trong các tiết dạy.

Ví dụ: Hình ảnh các cơn bão, lũ lụt, cháy rừng, hạn hán, rác thải đổ bừa bãi không đúng nơi quy định, xem các cô lao công đang làm việc, bạn nhặt rác bỏ vào thùng rác, các anh chị thi đua trồng cây... Sử dụng các trò chơi trên máy vi tính giúp trẻ hứng thú, say mê khám phá, tư duy phát triển mạnh, sự ghi nhớ các hình ảnh đúng- sai được dễ dàng.

2.4.5. Công tác phối kết hợp cùng với phụ huynh

Giáo viên trao đổi trực tiếp với phụ huynh qua những buổi đón, trả trẻ về những hành vi tốt và chưa tốt việc bảo vệ môi trường...Nhắc nhở để phụ huynh cùng phối hợp rèn nề nếp cho trẻ, tuyên truyền cho các bậc phụ huynh khác cùng ý thức bảo vệ môi trường... Qua các buổi họp phụ huynh trao đổi về tầm quan trọng của việc bảo vệ môi trường, tuyên truyền cho phụ huynh rèn nề nếp cho trẻ ở nhà như nhắc nhở trẻ biết chào hỏi người lớn, mời bố người lớn ăn cơm, ăn xong biết lấy tăm, nước để mời ông bà, bố mẹ. Cùng bố mẹ tham gia chăm sóc, bảo vệ cây cối trong gia đình, giữ gìn vệ sinh nhà cửa sạch sẽ, tích cực diệt muỗi, ruồi...

Vận động phụ huynh tham gia lao động vệ sinh trường lớp, trồng cây xanh... hỗ trợ nhà trường, cô giáo.

III. KẾT LUẬN

Môi trường có vai trò quan trọng đối với sự sống và chất lượng cuộc sống của con người, cũng như đối với sự bền vững của mỗi quốc gia, dân tộc. Vì thế, việc giáo dục bảo vệ môi trường đã được triển khai ở tất cả các ngành, các cấp học. Trong giáo dục mầm non, với đặc trưng của lứa tuổi này thì việc giáo dục bảo vệ môi trường cần được xác định là một trong những nhiệm vụ quan trọng trong quá trình phát triển nhân cách toàn diện cho trẻ. Vì vậy, việc đưa giáo dục bảo vệ môi trường vào lứa tuổi mầm non là cần thiết. Giáo dục bảo vệ môi trường cho trẻ mầm non là cung cấp cho trẻ những hiểu biết ban đầu về môi trường sống của bản thân nói riêng và của con người nói chung, biết cách sống tích cực với môi trường.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Bộ Giáo dục và Đào tạo (2009), *Chương trình giáo dục mầm non*, NXB Giáo dục
TS Lê Xuân Hồng (2010), *Giáo dục tích hợp ở bậc mầm non*, NXB Đại học Sư phạm.
Nguyễn Kim Hồng (2001), *Giáo dục môi trường*, NXB Giáo dục.
Vũ Minh Hồng và Phan Kim Liên (1990), *Làm quen với môi trường xung quanh qua trò chơi*, NXB Giáo dục.
Nguyễn Đình Hòe (2016), *Môi trường và phát triển bền vững*, NXB Giáo dục.
Hoàng Thị Phương (2010) *Giáo trình lý luận và phương pháp hướng dẫn trẻ làm quen với môi trường xung quanh*, NXB Đại học sư phạm.